

Віта Сусак. Українські мистці Парижа. 1900 — 1939. Київ: Родовід, 2010 — 408; ілл.

Олег Коваль

Нарешті — дочекалися. Анонсована київським журналом Art Ukraine у листопаді цього року книга Віти Сусак «Українські мистці Парижа. 1900-1939» вийшла друком (накладом всього у 1000 примірників та за обсягом у 51 друкований аркуш, з вагомим альбомом ілюстрацій — 155 у тексті та 177 в альбомній частині, науково самостійних та сповне-

них мистецтвознавчої органіки примітках та додатках: «Паризький словник українських (єврейських) художників 1900-1939», що складається з понад 250 імен, та «Хронологія українських подій у Парижі. 1900-1939». До цього, здається, в Україні мали лише блискучі — книги академіка Олександра Федорука про Василя Хмелюка, дві книги про україно-французькі та загальноєвропейські мистецькі зв'язки Н.Асеєвої та поодинокі розвідки мистецтвознавців Києва, Харкова, Одеси¹.

Вихід цієї книги засвідчив та унаочнив значні зміни в українському мистецтвознавстві, яке рішуче просувається за межі власних регіональних та дисциплінарних кордонів та виходить на європейській рівень викладу і репрезентації матеріалу. Книга В.Сусак постала значною та майже револю-

ційною подією в українському культурному житті, бо до неї ніхто ще так емно, вагомо, блискуче і лінгвістично довершено (за винятком досліджень Н.Асеєвої, Д.Горбачова, В.Маркаде, М.Мудрак, особливо О.Федорука та ще досить не багатьох інших), з накопиченням багатющого матеріалу, який згромаджено протягом декількох років, не викладав відомості про, здається, вже знаний і добре відомий феномен Паризької школи (1900-1939), в якому українська (а у її межах єврейська) лінія образотворчості виявляється не додатковим та винятковим паростком світового дерева, а вагомою частиною відомої міжнародної творчої спільноти. Загальноєвропейський контекст розвитку історії українського мистецтва ХХ століття, що розкрився у межах живописної стихії (влучний термін Віти Сусак!) École de Paris, не поставав як предмет ґрунтового та самостійного мистецтвознавчого дослідження в широко відомій монографії навіть М.Германа «Паризька школа» (2003)².

В книзі показано, що той стиль життя, який склався у межах Паризької школи, примхлива мозаїка мистецьких пошуків, розробка ідеології національного стилю, який викарбовувався в першу третину ХХ ст. на берегах Сени, є результатом значного внеску української громади Парижу, в межах якої частка єврейського представництва перетворилася на вагому складову загальносвітового та європейського мистецького явища.

Звичайно, єврейська складову артистичного розмаїття Паризької школи розглядається у межах українського представництва, що обумовлено історично та культурно: «численність єврейських громад, які від часів Середньовіччя проживали на українських територіях, обумовила і велику кількість єврейських художників — вихідців з України, що приїхали в 20 ст. в Париж» (с. 189). Їх творчий доробок у межах École de Paris, соціальна та освітня складові вперше комплексно та докладно висвітлено в окремих розділах (2) цього монографічного дослідження. Системно, з урахуванням широкої теоретичної та польової бази досліджень Віта Сусак розкриває зміст експресивного живописного колоризму, який пов'язується з творчістю Х.Сутіна (правда, вихідця з Білорусі), і яскраво виявляється як ознака пластичного мислення єврейських художників, вихідців з України: З.Менкеса, І.Рибакі і Мане-Каца, І.Добринського і Л.Воловик, О.Фассіні і О.Федера, Л.Готліба та Л.Креца (с.128—153). Особливу увагу авторка приділяє С.Делоне, В.Баранову-Россіне та Х.Орловій.

В розділах, присвячених єврейській складовій École de Paris, на особливу увагу заслуговує саме мистецтвознавчий та культурологічний підхід до визначень ознак єврейського національного стилю та його докорінного зв'язку з європейськими мистецькими течіями початку ХХ століття. З великою обережністю, ґрунтуючись на широкому документальному матеріалі і чіткій те-

оретичній позиції, В.Сусак тлумачить мистецтвознавчі характеристики творчості єврейських мистців «українського Парижу», демонструючи спільність засад експресивного фактурного живопису єврейських майстрів не тільки з притаманними школі Х.Сутіна ознаками творчості — експресивна деформація та драматизація образів, пастозний живопис, потужний струмінь кольоромислення та декоративність, а й з творчими та спорідненими пошуками українських художників — В.Хмелюка, О.Грищенко, М.Плущенко.

Найцікавішими на тлі єврейських пластичних задумів виявляються сторінки, присвячені неокласицистичним тенденціям творчості Івана Бабія та біоморфним та абстрагуючим композиціям М.Андрієнка, що у контексті сучасних пошуків нової абстракції потребують на особливу увагу і заслуговують окремого ґрунтовного мистецтвознавчого дослідження.

Ґрунтуючись на тритомному «Біографічному словнику сучасних художників 1910-1930» Едуарда-Жозефа, біографічному словнику О.Лейкінда, К.Махрова, Д.Северюхіна «Художники русского зарубежья» (СПб, 1999), дослідженнях В.Маркаде, М.Германа, О.Толстого та Д.Горбачова, прижиттєвих та новітніх каталожних матеріалах, численних статтях та розвідках сучасних мистецтвознавців, — Віта Сусак утворила дивовижний і сповнений науковою німецької старанності «Паризький словник українських мистців», що вміщує якомога ретельну біографію майстра, найважливіші виставки художника, вичерпну на сьогодні літературу про мистця, їх прізвиська та імена в латинській транскрипції, якими підписували свої твори самі художники та якими вони були позначені в каталогах паризьких виставок, що особливо вагоме, бо становить предмет окремої епіграматики українсько-єврейської історії мистецтва ХХ ст., глибше розкриваючи при цьому й загальнооретичну тему «Ім'я та підпис художника в художній культурі». Структурованість, повна фактична визначеність матеріалу, стилістична бездоганність оцінок, тлумачень та мистецтвознавчих визначень, термінологічна прозорість не тільки надають словникові окремого довідникового значення, а окреслюють нові висоти мистецтвознавчої роботи у галузі утворення наукового апарату будь-якої розвідки, особливо тоді, коли вона проводиться на надзвичайно складному та неоднорідному матеріалі, доволі широкому, крім того.

І хоча словник не претендує на вичерпність та повноту і буде ще доповнюватись, він вже постав своєю цілісністю та окремою цінністю, що потребує окремого та більш широкого видання. Словник, разом з самим монографічним дослідженням та альбомом ілюстрацій заслуговує на найвищу відзнаку художнього та професійного середовища.

І нам не залишається більш нічого, крім того, щоб повторити за славетним академіком Платоном Білецьким: лишається подякувати авторці за багаторічну та сумлінну пошукову та мистецтвознавчу працю та низь-

ко вклонитися за вагомий внесок в українську мистецтвознавчу науку, в її скарбницю рідної культури, майже скульптурно відтворивши внесок українців-євреїв в мистецтво ХХ століття, і «побажати дальших великих успіхів у благородній справі повернення на батьківщину волею обставин нею втрачених імен та шедеврів»³.

Віднині без вагомої праці Віти Сусак, як і без попередніх її робіт⁴, наше знання про École de Paris та єврейське мистецтво ХХ століття загалом, про пошуки національного стилю як органічної складової пластичної культури будь-якого часу, були б недостатніми. Сьогодні, завдячуючи завідувачці відділу європейського мистецтва ХІХ — ХХ ст. Львівської галереї мистецтв, кандидату мистецтвознавства, чарівній жінці, — з упевненістю та гордістю маємо просуватися далі у власних наукових пошуках та висвітленні мистецької та художньої палітри ХХ століття, його візуальної культури та органічної і гнучкої пластичної мови, що житиме і в свідомості прийдешніх поколінь.

Примітки:

1. Федорук О. Василь Хмелюк / О. Федорук. — Київ: Тріумф, 1996. — 264 с. Асеева Н. Українсько-французькі художні зв'язки 20-30-х рр. ХХ ст. / Н.Асеева. — К.: Наукова думка, 1984. — 126 с. Докладніше див. вибрану бібліографію в книзі, стор. 258-259.
2. Герман М. / М. Герман. Парижская школа. — М.: Слово, 2003. — 272 с.; илл.
3. Білецький П. Повернуте ім'я (Про книгу О. Федорука «Василь Хмелюк. Повернене ім'я») / П. Білецький // Українська академія мистецтва. Спеціальний випуск до 50-річчя ФТІМ. — К.: НАОМА, 2010. — С. 143-145.
4. Котляр Є., Сусак В. Єврейське мистецтво: традиція і Новий час / В. Сусак // Нариси з історії та культури євреїв України. — К.: Дух і літера, 2005. — С. 315-329.